

Småstykker

Vester Vamdrup Vandmølle

Vester Vamdrup Vandmølle er meget gammel. Dens Historie kan forfølges tilbage til Middelalderen.

I en Fortegnelse over Breve, der 1524 fandtes i Sølvkammeret paa Københavns Slot nævnes »ett knytte breff aff *Ebbe Anderssen*, lydendes paa Wamdrup mølle og mere gods ibidem, paa en gordt kalles *Søøgaardt*.« Hvornaar Brevet var udstedt af Ebbe Andersen kan ikke ses. Men 1513 forlenes Møllen til *Klavs Johansen Lindenov*, der senere paa Aaret fik Lenet frit for Afgift og maaske endog har købt Møllen. I alt Fald kommer den bort fra Kronen og ind under *Vamdrupgaard*. Denne Gaard og dens tilliggende Gods mageskifter *Peder Rantzau* til Frederik II 1579, og derved kommer den atter ind under Kronen. Maaske er Møllerens Landgilde sat i Vejret ved disse Ejerskifter. Mølleren faar den i alt Fald ikke betalt, og 1583 befaler Kongen Lensmanden paa Koldinghus, at da Mølleren skylder næsten al sin Landgilde for 3 Aar, skal han tage alt, hvad Mølleren har i Behold, udvise ham af Møllen, indsætte en anden deri og sætte Møllen for en rimelig Landgilde.

1635 er det atter galt, da formaar Mølleren ikke at betale sin Møllenskyld, men det kom af, at der havde været Tørke om Sommeren med for lidt Vand, og til andre Tider, naar der var »stort Vandløb og Regn, har han for meget Vand, saa at Møllen ganger i Bagflod og ikke kan male.« Lensmanden lod Møllen grundig istandsætte.

Under Karl Gustavkrigenes grusomme Ødelæggelser af Egnen blev Møllen afbrændt og ganske øde. *Steen Bøcher* oplyser i sin Bog om Vandmøller, at endnu 1683 var der kun »et gammelt afbrændt Møllested paa Vamdrop Mark«, og Mølleedammen var blevet til Eng. Først hen imod 1700 kommer den i Gang igen, men den dør vedblivende med Vandtilførslen, ofte er der for lidt Vand, men undertiden dog saa meget, at Vandflod og Is ødelægger den.

Henimod Slutningen af det 18. Aarhundrede er Møllen gaaet over i Privateje. Der var som sædvanligt Mølletvang, Omegnens Beboere maatte ikke lade deres Korn male andre Steder, ikke engang Herregaarden *Østerbygaard* havde Lov til, da den byggede Vindmølle 1801, at male fint Mel eller Brødkorn, ogsaa den skulde søge Vandmøllen indtil Mølletvangens Ophævelse 1862, da Mølleriet blev fri Næring.

1844 opførte Møller *Søren Hansen* en Vindmølle paa en Høj nordlig for Gaarden. Dog oplyser *Steen Bøcher*, at der var baade Vind- og Vandmølle 1838. Muligvis er den da fornyet eller ombygget i 1844. Møllen var synlig viden om, og dens Vingefang var et af de største i Jylland.

Ca. 1760 blev *Oluf Kristiansen* Møller her. Han var fra Hostrup i Sønderjylland og døde 26. Okt. 1824. Hans Hustru, som hed Ellen, døde først 1841. Det er *Oluf Kristiansen*, som køber Møllen i Selveje.

Fra gammel Tid gik den ret vigtige Landevej fra Vester Vamdrup By og til Sønderjylland Vest paa gennem Møllegaarden og over to Træbroer, den ene over Møllerenden og den anden over Kongeaaen. Oluf Møller søgte om Lov til at opkræve Bropenge af de kørende, men fik ikke Tilladelsen i første Omgang, men efter en fornyet Ansøgning bevilgedes det 1811. For Bropengene skulle han saa holde Broen vedlige.

Sønnen *Peter Kristiansen* var Ejer 1824—ca. 1842. Hans Hustru Volborg Marie Ladegaard døde 1842. Den næste Ejer var *Søren Hansen* af Anst til ca. 1860, han døde 27. Feb. 1870. Den 17. Juni 1845 fandtes Gaardens 25aarige Tjenestepige Kristiane Jensdatter fra Vejen druknet i Mølledammen. Da man ikke mente, det var Selvmord, blev der indledt en Retssag mod Mølleren.

Søren Hansens Hustru, *Karen Brødsgaard*, der døde 1878, var af den velkendte Brødsgaardslægt fra Jordrup. Der opstod en Del Tvistigheder om de ovennævnte Bropenge, idet Mølleren beskyldtes for at tage for meget, saa 1859 maatte Sogneraadet undersøge Sagen. Efter Møllerens Opgørelse beløb Bropengene sig til omtrent 120 Rdl. aarligt. Sønnen *Peder Hansen* havde Møllen ca. 1860-78. Han blev tvungen til at sælge Gaarden, idet den tidligere Velstand i Møllen i Faderens Tid var opbrugt. Peder Hansen flyttede fra Egnen. Hans Hustru *Karoline Nielsen* fra *Lykkesholm* i Bastrup var afgaaet ved Døden 1877.

Som næste Ejer fulgte Alsingeren *Elholm* 1878. Han havde kun Møllen til 1880, da han mageskiftede den med 130 Td. Land til *Hans Ravn*, der afstod Gaarden *Donneruplund* i Give Sogn og 15000 Kr. i Bytte. Hans Ravn var en Mand, der ikke var

bange for at prøve noget. Før han kom til Sognet, drev han et Bageri i Børkop og en Gaard med Teglværk i Brejning. Derefter fik han Donneruplund, en tidligere Herregaard med Løvskov til. Da han flyttede til Vamdrup, fyldte Flyttegodset 29 Jernbanevogne, det var meget i denne Tid. Men foruden Besætningen var der ogsaa Træværket til en ret stor Bygning, den nuværende Hestestald m. m., desforuden svære Aksler af Eg til Vindmøllen og de to Vandhjul. Mølleriet og Landbruget var dog ikke nok for den driftige Mand. Han oprettede *Mejeri* og *Osteri* og opkøbte Mælk hos Omegnens Landmænd. Han begyndte ogsaa *Bageri* paa Vandmøllen og drev et *Træsliberi*.

Indimellem var han ogsaa Ejer af et Par Nabo-gaarde, *Granly* og *Enggaarden*. Paa Granly byggede han en ny Bindingsværkslænge. Tømmeret var med fra Donneruplund. Da Ravn kom til Møllen var der ca. 23 Tdr. Land Eng Øst for Stemmeværket, der nærmest laa som Mølledam. Ravn lavede, næsten ene Mand, en lang Kanal langs Landkanten, tildels ved Vandets Hjælp, saa Mølledammen blev indskrænket til ca. 1 Td. Land. Efter Tiden dengang var han velhavende, idet hans Kapital var paa 70.000 Kr., foruden hvad Besætning og andre Ejendele beløb sig til. Han var heller ikke uden Lune. »Det er lettere at tjene 70.000 Kr., end det er at sætte dem til!« sagde han.

Et Par Gange havde han afstaaet Møllen. Saaledes solgte han den 1897 og købte den tilbage 1901, solgte den atter 1903 for at købe den tilbage 1907. Endelig solgte den for stedse 1909. — Paa Vandmøllens Jord ved Vamdrupvejen laa en gammel, nu nedbrudt *Rytterskole*. Den brugte Ravn som Bolig, hver Gang han havde solgt Vandmøllen.

Køberen i 1897 var *Simon Schmidt* fra Øster Lindet, men Ravn maatte altsaa overtage den 1901. Ejeren 1903-07 var *Hans Hørlyck*. Han solgte Engen Vest for Møllebroen til et Fiskeriselskab, der anlagde en Del Fiskedamme, som dog nedlagdes efter Selskabets Ophævelse, og Engen er igen kommen ind under Ejendommen.

1909 købte *Andreas Ferdinand* Møllen og havde den til 1916, da han solgte til nogle Ejendomshandlere. Ved samme Tid lagdes Jorden fra den nedlagte *Enggaarden* paa Bastrup Mark, ca. 59 Td. Land, ind under Møllegaarden. I Forvejen var Ejendommen *Knurborgs* Jorder lagt ind derunder. Den laa Nordvest for Møllen, nævnes allerede 1579, da den sammen med Møllen og Vamdrupgaard og øvrige Gods kom ind under Kronen. Knurborg var ikke frugtbar, og tit var det fattige Folk, der boede der. Det temmelig lange Vaaningshus laa Vest for Vejen til Horskjær, og der var tit et Par Lejefolk. Bygningerne blev nedbrudt ca. 1890. Blandt Ejerne kan nævnes Møllebygger *Niels Lorentzen* 1840. Ejendomshandlerne bortsolgte 50 Td. Land fra Møllen til L. Thuesen og Chr. Paulin. Selve Gaarden afhændede de til Kammerraad *Nielsen* 1916, men overtog den atter 1918. 1919 solgte de til *H. Kristensen*, der 1921 solgte til Ejendomshandlere. 1922 købte *Andreas Ferdinand* den atter. Han er gift med en Datterdatter af Hans Ravn og har Gaarden endnu.

Møllen har en Gang været en stor Bedrift. Efter Sigende strakte Mølletvangen sig helt til *København*. Landmændene langvejs fra kom med stort Læs. Blev Kornet ikke malet den Dag, overnattede Møllegæsterne, og en Selvfølge var det, at de spiste ved Møllerens Bord. I Aalekisten ved Frislusen

kunne der fanges en Mængde Aal. 1916 blev Møllerne nedlagt. Opstemningsretten købtes af Bønderne, da Vandet stemmedes op i deres Enge.

Nu er Stemmeværket borte. Kongeaaen er reguleret fra Ødis Skel til i Nærheden af Knagmøllen. Vindmøllen og Vandmøllehuset er fjernet. Vejen gennem Gaarden er nedlagt og ført Syd om Møllen. Den før saa travle Virksomhed er blevet til en stille Bondegaard, hvor dog meget af Idyllen er bevaret.

P. Moos.

Kilderne er afdøde Lærer Byriels Optegnelser, Steen Bøcher: Vandmøller og andre Vandkraftudnyttelser i Ribe Amt, 155 f. Kronens Skøder I, 217. Ældste danske Archivreg. IV, 389. Meddelelser af fru Ferdinand.

Var der mangler ved muldsærk og ru?

I februar 1746 døde en gammel pige i *Varde, Karen Hansdatter*. Skønt hun var så uformuende, at byfogden henregnede hende under »de fattiges tal«, havde hun dog selv svoret på, »at hun efter hendes stand skikkelig kunne bestedes til jorden.« Hun må altså i god tid før døden have sikret sig sin ligklædning, en »fuldkommen og komplet ligsærk«.

Hun havde haft ophold hos *Anne Sørensdatter, Michel Engels*, »en fattig borgerkone her af byen,« og der døde hun.

Da liget var lagt i kiste begravelsesdagen, kom »en gammel tysk kone,« *Anne Sophie Gløe*, antagelig en veninde, for at se den afdøde, der var sat ud i Anne Sørensdatters forstue. Anne Sophie Gløe så da, efter hvad hun selv senere bevidnede i retten,